

لېكدانه وهی پېشه کی ئېينولجه زهري

نووسینی: إحسان برهان الدين

به رنگی يه که م

پېشه‌کی مامؤستا دلیر گهرمیانې

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على خير خلق الله محمد و على آله وصحبه أجمعين.

پاش خویندنه‌وهو پیداجوونه‌وهم به‌هه‌ولې برای به‌پېزم مامؤستا إحسان برهان الدين، خوشحال بووم به‌وهی که به یارمه‌تی خوای گه‌وره توانیبی‌تی کاری برایانی خوئی له بواری جوان خویندنه‌وهی قورئاندا زیاتر پرازیښته‌وهو، ئه‌گه‌ر بوشاییه‌ک له‌و بواره‌دا هه‌بووبی‌ت به‌یارمه‌تی خوا پړی کردبیته‌وه به‌نوسینه‌که‌ی که به‌پای به‌نده مامؤستایان و قوتابیانې ئه‌و زانسته پیویستیان به‌و کتیبه‌یه‌و، به‌هیژی نوسینه‌که‌ی له به‌هیژی هه‌لبژاردنی ئه‌و مه‌تنه به‌ناوبانگه‌ی (ابن الجزري) ه که مه‌نه‌جی کون و تازه‌ی زوریک له مه‌شایخی قیرائاته، به‌پاستی برای به‌ریزم توانیویه‌تی مافی ئه‌و لیکدانه‌وه‌یه بدات به‌شیوه‌یه‌ک هیچ شتیکی گرنگی فه‌رامؤش نه‌کردوه و ئه‌وه‌نده‌ش دریژی نه‌کردوه‌ته‌وه خوینهر توشی مه‌له‌ل و ماندووبون بکات، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌نده‌ش کورتی نه‌کردوه‌ته‌وه مافی بابه‌ته‌کانی نه‌دابیت و، ئه‌وه‌ی شایه‌تی باسه ئه‌م نوسینه‌ی پازاندوه‌ته‌وه و به‌هیژی کردوه به‌گه‌پانه‌وه و پالپشت کردنی بابه‌ته‌که‌ی به‌قسه‌ی گه‌وره زانایانی ئه‌و زانسته، سوپاس بو خوا یه‌که‌م کتیبیکه به‌زمانی کوردی به‌شیوه‌یه‌کی مه‌نه‌جی له‌سه‌ر شیوازی نوسین و لیکدانه‌وه‌ی زانایانی ته‌جوید ئه‌و مه‌تنه‌ی لیکداوه‌ته‌وه، خوای گه‌وره پادا‌شتی خیری بداته‌وه و به‌رده‌وامی پی ببه‌خشیت بو زیاتر خزمه‌ت کردنی قورئانی پیروز و ئه‌و زانستانه‌ی په‌یوه‌ستن به‌قورئانه‌وه ... آمین.

دلیر أحمد محمد

الجامع للقراءات الأربع عشرة

پێشهکی د. دیاری أحمد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله، والصلاة والسلام على رسول الله ...

گومانی تیدا نیه که بهرزترین و پیرۆزترین زانست زانستهکانی قورئانی پیرۆزه، که وتهی خوای گهورهیه بۆ بهندهکانی.. لهزوانستانهش زانستی چاک خویندنهوه (تجویدی) قورئانه، که بهلای زانایانهوه لهسه رهه موو موسلمانیک واجب قورئان به (تجوید)هوه بخوینیتتهوه.. ئهگهر چی شارهزابوون لهزانسته (نظری)یه کهشی لهسه رهه موویان واجب نه بیته (واته فهززی کیفایهیه) وهکو هه موو به شهکانی تری زانست.

لهگه له ئه وهی مایه ی فهخری گه لی کوردی موسلمانه که زانای ژماره یه کی تهجوید و (حُجّة) له (قراءات)ی قورئاندا (شمس القراء ابن الجزري) پۆله ی ئه م گه له به وه فایه یه، بۆ دیاریه به نرخه که ی ئیسلام بۆ گه له که یان که (قورئانه)'. میژووی پیرۆزی پێشینمان بۆ خزمه تی قورئان پر نووره و، مایه ی شانازیه .. به لām له سه ده کانی دوایدا - که حه قی خویه تی ناو بنریت به سه ده کانی دواکه وتن- یان راوه ستان وقه تیسمان له هه موو ئاسته کانی شارستانیته (ماددی و پۆشنبری) که ئوممه تی ئیسلام، به کوردیشه وه به ره و دوواوه پۆشنتوون..

میژوومان که له پیاوی کوردی وه کو (ابن تیمیة) ی تیا هه لکه وتوو ه که نمونه ی تازه که ره وه ی (فقه) و (إجتهد) و ده رچون له کۆتی (تقلید) و لاسایی کردنه وه ی بی بنه ما بووه .. به لām له سه ده کانی دواکه وتوویدا، به ناو پێشه وایانی دین خو یان خه ریک کردوو به حاشیه ی حاشیه کانه وه، بی بایه خدان به (دلیل) که دینه که یان دینی (دلیل)ه! به هه مان شیوه ش له بواری قورئاندا له سه ده کانی به ره و دووا چوندا پشتگو یخستنیکی زۆر به دی ده کریته له خزمه تی قورئاندا.. ته نانه ت قورئان وای لیه اتبوو ته نها کتیبیکی پیرۆز بیته و له ناو په رۆدا دابنریت بۆ موباره کی و، نابیته باسی راقه ی ئایه ته کان بکریته نه ک ئه و که سه (کافر) بیته !! ته نانه ت قوتابییانی شه رعیش (طلاب العلم) له کاتی قورئان خویندندا هه له یه کی زۆرده که ن و په چاوی بنه ماکانی چاک خویندنه وه ی قورئان نا کریته.

¹ برونه: الموسوعة الكبرى لمشاهير الكرد عبر التاريخ / د. محمد علي الصويركي الكردي / ج ٤، ص ١٢٠.

سو پاس بُو خوا لہم دوا بیہ دا، لہ گہ لَ دہ ستپیکردن و گہ شہ سہ ندنی پابوونی ئیسلامی و گہ پانہ وہی پو لہ کانی میللت بہرہ و گرنگیدان بہ ئیسلام و، مامہ لہ کردنی و ہکو بہرنامہ ی ژیان و، ہزر و ئہ سلی شارستانیہ ت.. ہرہ کو چو ن گرنگی درا بہ زانستہ کانی تر، گرنگیش - کہ م تا زور - دراوہ بہ زانستہ کانی قورئان، بہ لَام لہ ئاستی پیویستدا نہ بووہ، بہ تاییہ تی زانستی قیرائات و (ئہ دا) و گرنگی دان بہ سہ نہ دی نہ پچراو بُو سہرچاوی ئہ م قورئانہ کہ پیغہ مہری خویہ (درودی خوی لہ سہر بیٹ).. چونکہ ئہ گہر زانستیک بشیت تہ نہا لہ رپی خویندنہ وہی چہ ند کتیبیکہ وہ دہ ست بکہ ویٹ، ئہ وا چو نیٹی قورئان خویندنہ وہ ہرگیز ناشیت، بہ لکو دہ بیٹ لہ رپی ماموستایہ کی شارہ زاوہ بیٹ کہ بنہ ماکانی خویندنہ وہی قورئانی بہ راستہ و خو لہ دہ می ماموستایہ کہ وہ و ہرگرتبیٹ، بہ و شیوہ یہ تا دہ گاتہ پیغہ مہری خوا (درودی خوی لہ سہر بیٹ) ..

لہ گہ لَ ئہ وہی بہ زمانی کوردی چہ ند کتیبیک دانراوہ دہ بارہی زانستی تہ جوید، بہ لَام ئہ وہ بہ دی دہ کریت، لہ زوریاندا، کہ نوسہرہ کہی خو ی شارہ زاییہ کی تہ واوی نہ بیٹ لہ ماددہ زانستیہ کہ و، پراکتیکیشی زور نہ بیٹ.. لہ وہ دہ چیت ہر و ہر گپرانیک دانراوہ عہرہ بیہ کان بو بیٹ! لہ گہ لَ ئہ وہی کہ سوودیشیان زورہ.. بہ لَام کہ م و کورپان پیوہ دیارہ، بہ پیچہ وانہ ی ئہ م کتیبہ ی بہر دہ ستمان کہ برای بہ ریز کاک إحسان نوسیویہ تی.. کہ خو ی شارہ زاییہ کی باشی ہہ یہ لہ خویندنہ وہی قورئان و، خاوہ نی سہ نہ دی نہ پچراوہ و، لہ دہ می شارہ زایانہ وہ قورئانی و ہرگرتوہ.. بو یہ کتیبہ کہی لہ سہر بناغہ یہ کی پتہ و نوسراوہ و زانیاری زوری تیدایہ.. ئہ مہ و جگہ لہ وہی کہ زور سہرچاوی گرنگ و متمانہ پیکراوی بہ کارہیناوہ لہ بابہ تہ کہ دا.

لہ راستیدا ئہ م کتیبہ زیاتر بُو شارہ زایان و قوتابیانی شہرعیہ، بہ لَام ہہ موو رُوشنبریک سوودی خو ی لی و ہر دہ گریت، دہ توانم بلیم تا ئیستا بہ زمانی کوردی نمونہ ی ئہ م دانراوہ نیہ.. بُو ئہ وانہ ی کہ دہ یانہ ویٹ بہ دروستی قورئان لای ماموستایہ کی شارہ زا خہ تم بکہن، زور گرنگہ بگہ رینہ وہ بو ی..

داوکارم لہ خوی گہ ورہ ئہ م کارہ جوانہ لہ برای نوسہر و ہر بگریٹ و بیکاتہ تویشووی قیامہ تی.

د. دیاری احمد اسماعیل

الجامع للقراءات العشر من طریق الشاطبية والدرّة

پېشه کی نووسهر

۳۲۱

الحمد لله الذي خلق السماوات الأرض وجعل الظلمات والنور ثم الذي كفروا بربهم يعدلون،
والصلاة والسلام على الرحمة المهداة، سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه و أحبائه
أجمعين.

خۆشبهختی بۆ ئه و كه سه ی قورئان به جوانی و دروستی ده خوینیتته وه، ساته كانی شه و
و پوژی له گه لدا به سهر ده بات، چونكه قورئان له پوژی قیامه تدا ده بیئت به تكاكار بۆ
خوینهرانی، وه كو پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموویه تی: (أن القرآن يشفع يوم القيامة في اصحابه...)^۲.

له راستیدا ژیان له سایه ی قورئاندا- وه كو به كێك له خواناسان ده فه رموویت- نیعمه تیکی
گه وره یه، نیعمه تیكه كه سینك نه چه شتبیئت نازانیئت چۆنه، نیعمه تیكه ته مه ن پیروژ ده كات و
مروژ له هه موو پیسیه ك پاراو ده كاته وه.

یه كه م په یامی قورئانیش بۆ مروقایه تی داوای فیربوونی زانست بوو (إقرأ)، زانستیش نیه
مه زنتر له زانسته كانی قورئانی پیروژ، چونكه- پاسته وخۆ- په یوه ندنی به فه رمووده ی
په روه ردگار وه هه یه، یه كێك له گرنه گرتین زانسته كانی قورئانیش زانستی ته جوید و
شیوازه كانی خویندنه وه ی قورئانه به پیی ئه و بنچینه و بنه مایانه ی گه وره زانایانی ئه م زانسته
دیاریان کردوه.

به لام ئه وه ی كه جیگه ی داخه، ئه م زانسته مه زنه پشکیکی كه می به ركه وتوه
له بایه خدانی مسولمانان له م ولاته ی خۆمان و به تایبه تی مه به ستم كوردستانه، ئه وه ش
كه مه ترخه میه کی بی پاساوه، چونكه بواریك نیه شایانی گرنگی پیدان بیئت ئه وه ندیه
قورئانی پیروژ، فه رمانی خوی گه وره ش له م باره وه روونتره له تیشکی خۆر له ناوه پاستی
پوژدا كه فه رموویه تی: (ورتل القرآن ترتیلا).

ئه وه فه رمانیکی خوییه، هاوه لان به باشترین شیوه له خویاندا به رجه سته یان کردبوو،
به و شیوازه ی كه له پیغه مبه ر (ﷺ) یان وه رگرتبوو. فیربوونی قورئانیش به شیوه یه کی راست
و دروست به هه ولدان و كۆشش ده بیئت، چونكه به ده ست هینانی ئه و زانسته پاده وه سستیئت

^۲ أخرجه مسلم ۱/۵۵۳، وأحمد ۲۵۴، ۲۵۷، ۵/۲۴۹، والطبرانی في الكبير ۱۳۹-۵/۲۸، البيهقي في السنن الكبرى ۲/۳۹۵.

له سر لایه نه تیوری و کرده یه که ی پیکه وه، به تاییه تی بوئه وانهی که ده یانه ویت پوئی ماموستایی و فیترکردنی موسولمانان ببینن، پیویسته له سهریان سهرباری نه وهی به جوانترین شیوه پیته کانی قورئان دهرپن، بشگه پینه وه بو سهرچاوه متمانه پیکراوه کانی نه م زانسته - به تاییه تی سهرچاوه دیرینه کان - چونکه هه موو زانا هاوچه رخه کان زانسته کانیا ن له وانه وه سهرچاوه ده گریت، لیره شه وه گرنگی زمانی عه ره بی دهرده که ویت، چونکه زمانی ئاینی ئیمه ی موسولمانانه، واته ئامرازی تیگه یشتنمانه له قورئان و سوننه تی پیغه مبه ر (ﷺ)، هه روه ها بو تیگه یشتن له و گه نجینه به نرخانه ی که زانایان بو یان به جیه یشتووین، و زه مانه ش جاریکی تر خو ی دوباره ده کاته وه، له ژیر پاساوی جیا جیا هه لمه تی راسته وخو و ناراسته وخو به چپی له دژی نه م زمانه نه نجام دهریت، به هیوا ی په یدابونی نه وه یه که له داهاتو دا تیگه یشتنی قورئان و فهرمو ده کانی پیغه مبه ر (ﷺ) به لایانه وه قورستریت له سه رکه وتنی چیا یه کی سه خت، نه وه ش لیپرسراویتیه کی میژوو ییه ده که ویته سه ر نه ستوی موسولمانانی نه م سه ره ده مه، خوا ی گه وره ش بی نیازه له وه ولانه ی ئیمه و، خو ی به لینی پاراستنی قورئانه که ی داوه، به لام تاقیمان ده کاته وه تا کو چ نه ندازه یه که په روشین له سه ر ئاینه که مان، مه خابن سه ره تای به رو بوومی نه وه ولانه ش دهرکه وتون له نه وه ی تازه پیگه یشتو دا و، یه کیکیش له دیارده کانی گرنگی نه دان نه شاره زاییه له قورئان خویندنا، نه م مه ترسیه ش که لیره دا ده یخه مه روو زیاتر مه به ستم له راست خویندنه وه ی قورئانی پیروژه نه گینا - سو پاس بوخوا - هه ولی ماموستایان و که ناله کانی راگه یاندنی ئیسلامی و سه رجه م نه و خزمه تانه ی نه م رو به ئاینی ئیسلام پیشکه ش ده کریت، هه موو نه مانه غه ربیی ئیسلامیان لابر دووه و بوورانه وه یه کی به رچاوه و دیده کریت له نیو موسولمانانی هه ریما.

لیره شه وه داواکارم له فیترخوا زانی زانسته - به تاییه تی قورئانی پیروژ - ریازی وه رگرتنی زانسته له ریگه ی سه نه ده وه زیندوو بکه نه وه، چونکه نه وه ریبازیکی متمانه پیکراوه بو وه رگرتن و فیتربوون.

منیش فه زل و چاکه ی خوا ی گه وره به سه رمه وه یه به وه ی هه لی خویندنه وه ی یه که خه تمه ی بو ره خساندم به قیرانه تی عاصم له سه ر هه ردوو ریوا یه تی (شعبه) و (حفص) له سه ر ده ستی ماموستامان (ماموستا دلیر گه رمیانی) - دواتریش (أصول) ی ده پیشه وا گه وره کانم له لای خویند و قوناغی (الجمع الصغیر) یشم ته واو کردو ئیستا له (الجمع الکبیر) دا گه یشتوومه ته جو زئی هه شته م به سه نه دی نه پچراو بو پیغه مبه ر (ﷺ)، نه وه ش ده رگای چوونه ژوره وه ی نه م زانسته گرنگه ی بو والا کردم و، یه کی که له و کتیبه به پیژ و به نرخانه ی

خویندمه‌وه و، به وانه وتمه‌وه چه‌ند جارێك، كتیبی (المقدمة الجزرية) ی (ابن الجزري) بوو ره‌مه‌تی خوای لیبیت، ئەم كتیبه‌ وه‌كو پیناسه‌مان كردوو له سه‌ره‌تای ئەم رافه‌كردنه‌ یه‌كێكه‌ له‌ باشترین ئەو كتیبانه‌ی له‌بواری زانستی ته‌جوید و بنه‌ماکانی خویندنه‌وه‌ی قورئاندا نووسراون به‌شیوه‌ی هۆنراوه‌، چونکه‌ نووسه‌ره‌که‌ی پێشه‌وايه‌کی ناوداری هه‌ره‌گه‌وره‌یه‌، که هه‌موان بێ راجیایی کۆکن له‌سه‌ر پێشه‌وايه‌تی ئەو، بێگومان زانستیش-هه‌ر زانستیک بیٔ- له‌سه‌رچاوه‌که‌یه‌وه‌ وه‌ر‌ب‌گ‌یر‌دریٔ باشتره‌، هه‌روه‌کو چۆن ئاوخواردنه‌وه‌ له‌ سه‌رچاوه‌ی سازگار باشتر و خۆشتره‌ له‌و شوینانه‌ی دوورن له‌ سه‌رچاوه‌وه‌.

بۆیه‌ پشت به‌ خوای گه‌وره‌وه‌، له‌ژێر پووناکی کۆمه‌لیک لیكدانه‌وه‌ی زانایانی کۆن و هاوچه‌رخ، هه‌لسام به‌ نووسینی شه‌رحیك بۆ ئەم كتیبه‌، هانده‌ریشم-پاش په‌زامه‌ندی په‌روه‌ردگارم-ئ‌وه‌بوو بینیم موسولمانان بایه‌خی پیوستیان به‌م زانسته‌ نه‌داوه‌ و، ته‌نانه‌ت خاوه‌ن بپوانامه‌ و پۆشن‌بیره‌کانیش هه‌ر به‌جوانی نازانن قورئان بخویننه‌وه‌ و، له‌ زۆربه‌ی حوکمه‌کانی بێ ئاگان، جگه‌ له‌وه‌ش هانده‌ریکی به‌هیزی ترم هه‌بوو که‌بریتی بوو له‌وه‌ی تاكو ئیستا ئەم كتیبه‌ به‌باشی نه‌ناسراوه‌ له‌نیو موسولمانانی کورد و که‌س هه‌یج لیكدانه‌وه‌یه‌کی بۆنه‌کردوو که‌ چاپ کرابیٔ.

شایانی باسیشه‌ که‌ ئەم كتیبه‌ و، هه‌یج كتیبیکی تر له‌م زانسته‌، قه‌ره‌بووی هه‌بوونی مامۆستا ناکاته‌وه‌ بۆ فیڕکردنی فیڕخوان، چونکه‌ ئەگه‌ر بگونجیٔ هه‌ر زانستیک له‌ رێگه‌ی كتیبه‌وه‌ وه‌ر‌ب‌گ‌یر‌دریٔ، زانستی ته‌جوید و جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان هه‌رگیز به‌ته‌واوی به‌ده‌ست ناخریت به‌بێ مامۆستایه‌کی لیها‌توو، ئەوپه‌ری هیواشم له‌م كتیبه‌ ئەوه‌یه‌ سه‌رچاوه‌یه‌کی فیڕکردن بیٔ بۆ مامۆستایانی قورئان و، بابه‌تیکی هانده‌ر بیٔ بۆ قوتابیانی زانست بیخویننه‌وه‌ و سوودی لیوه‌ر‌ب‌گ‌رن به‌ هاوکاری که‌سانی له‌خوایان شاره‌زاتر.

له‌ئه‌زموونی خۆیشمه‌وه‌ له‌کاتی فیڕبوونی قورئان به‌پێی بنه‌ماو بنچینه‌کانی ده‌لیم: ئە‌ی قوتابی زانست و جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان، پێش ئەوه‌ی خه‌تمه‌یه‌کی ته‌واو بخوینیت له‌لای مامۆستایه‌کی لیها‌توو، گو‌یگرتنت بۆ قورئان زۆر جیاوازه‌ له‌گه‌ل پێش ته‌واو کردنی خه‌تمه‌که‌، تۆ پێشتر گو‌یٔ له‌ ئایه‌تیك ده‌گرت به‌سه‌ریه‌که‌وه‌، به‌لام ئیستا پیت پیت به‌گو‌یٔدا تی‌ده‌په‌ریٔ، چونکه‌ مه‌خره‌ج و سیفه‌تی پیته‌کانی ده‌زانیت، بۆیه‌ نزم کردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز و پێچه‌وانه‌که‌ی، قه‌لقه‌له‌ پیننه‌کردنی پیته‌کانی قه‌لقه‌له‌ و پێچه‌وانه‌که‌ی، رانه‌وه‌ستان له‌سه‌ر پیته‌کانی (لن عمر)، تی‌په‌ر‌بوون به‌سه‌ر پیته‌کانی (صفیر) به‌بێ پیدانی ئەو سیفه‌ته‌، کورت کردنه‌وه‌ی مینگه‌ و مه‌ده‌ده‌کان له‌ئاستی خوایان و شتی تر، هه‌موو ئەمانه‌ ئیستا سه‌رنج‌

راډه کیشن، پیمان د زمانیت که هه لهن، من دسته بهری ئه وه م بۆ هر براو خوشکیکی موسولمانی قورئان دوست، که ئه گهر مه خره ج و سیفه ته کان شاره زا بوو و، خه تمه یه کی قورئانی به دروستی خویند له سهر دستی ماموستایه کی کارامه ههست به حالتیکی تازه دهکات له خویدا، که هه رگیز پېشتهر ههستی پینه کردوه، شادیه که له وانه یه دیاری خوی گه وره بیته بۆ ئه و که سهی به شیک له ساته کانی ته مهنی ترخان دهکات بۆ جوان خویندنه وهی قورئان.

واشنه زانی لیهاتوویی له بنه ماکانی ته جوید و راست خویندنه وهی قورئانی پیروز مهسه له یه کی پواله تیه و، کاریگری زوری نیه، نه خیر، به لکو واده زانم ئه وه (یه کیکه) له هۆکاره کانی تینه گه یشتن له قورئان و (تدبر) نه کردنی، ئاخه که سیك چون سوود له مه زنتین سوره تی قورئان (الفاتحة) وه ربگریته که به په له بیخوینیتته وه وه کو ئه وهی گورگیکی به دواوه بیته و، پیته کانی تیکه ل و پیکه ل بکات، یان (آیه الكرسي) هه روه ها ئایه ته کانی تر، ئه و په له په ل کردنه و تیکه ل کردنی وشه کان به سهر زماندا به و شیوازه، پیگره له سوود وه رگرتن و تیرامان له واتا کانیدا.

چی بیته له قورئان باشتر، ئاده میزاد ته مهنی تیدا به سهر به ریته، ئیمه به و شیوه یه یین وه کو حه سه نی به سری په حمه تی خوی لیبیت ده فهرمویت: ئه ی ئاده میزاد تو بریتیت له چه ند رۆژانیك، جا که رۆژیکت تیپه ری وه کو ئه وه یه هه ندیکت له نیو چووبیت، ئه گهر که سیکیش هه ندیکی له نیو چوو، بیگومان زور نابات و به جاریک تیا ده چیت.

کتیبی خواش له پېشتهر له هه موو زانست و بواریکی تر بۆ بایه خ پیدان، ئه و ساتانه ش له گه ل فیربوون و تیگه یشتن و له به رکردنی ئایه ته کانیدا به سهر ده چیت ساته گه لیکی پیروزن و قورسی ته رازووی رۆژی قیامه تن (إنشاء الله).

له م نووسینه شدا ئه وه ندهم به سه توانیبیتم ئه م بابه ته بوروژنیم بۆ ماموستایان و نووسه ران که هه ولیکی جدی دهست پیبکه ن بۆ رافه کردن و لیکولینه وه و وه رگیپانی ئه و هه موو سه رچاوانه ی که خوینه ری موسولمانی کورد نه ک هه ر لییان سوودمه ند نه بوونه، به لکو ناویشیان نه بیستوه، ئه وه ش زیانیکی گه وریه، چونکه له راستیدا گه وره زانایان و که له پیاوانی ئه م بابه ته مه زنه نووسین و شوینه واری ناوازه یان بۆ به جیهیشتووین، گه لی کورد له ژیر جوره ها پاساودا لی بیبه ش بووه، منیش به پشتیوانی خوی په روه رداگار چه ندین سه رچاوه ی ترم داناوه کاریان له سهر بکه م ئه گهر ته مهن درفته تی تیدا مابیت.

ده پاریمه وه له خوی گه وره و ده لیم:

ئەوی چاکترین کەسیک گوی لە نزاو پارانهوهی بەندهکانی دەگریت، بمپاریزه لهوهی له م نووسینه مەبەستم ناویانگ دەرکردن و پوپامای بیټ، بۆئەوهی کردەوهم پووچەل نه بیټ و پاداشتم به زایه نه چیت، لاسایی پێشهوای گوره (الشاطبي) یش دهکه مهوه، ده لیم:

وناديت اللهم يا خير سامع أعذني من التسميع قولا و مفعلا

إليك يدي منك الأيادي تمدها أجرني فلا أجري بجور فاخطلا^٢

له کۆتایشدا ده لیم:

له م لێكدانهوه کورته دا گه راومه ته وه بۆ زۆریك له كتیبه كانی ته جوید و شه رحی (الجزرية) له كۆن و نویدا، ئەم بوارهش بواریك نیه له خۆمه وه قسه م تیدا کرد بیټ، به لكو هه رچیم نووسیوه هه ر گواستنه وه بووه بۆ قسه ی زانا یان له مه ر پاقه کردنی دێره كانی هۆنراوه كه، به لام ئەزموونی وانه وتنه وهی ته جوید و، پاقه کردنی پێشهکی (الجزرية) هه لی كه لك وه رگرتنی بۆ په خساندم له گه لێك له و كتیب و سه رچاوانه ی له م باره وه نووسراون و، به گویره ی توانای خۆم هه ولم داوه ئەو سوودانه به خوینه رم بگه یه نم.

جا ئەگه ر تووشی هه له و نه پێكان بوو بیتم له جیگه یه کی كتیبه كه و، كه سیك به رچاوی پوون کردمه وه و هه له یه کی بۆ راست کردمه وه، به ئەو په ری سنگ فراوانیه وه وه ریده گرم و، له هه له كه م پاشگه ز ده بمه وه، چونکه له کۆتاییدا من زیاتر نیم له ئاده میزادیک که قابیلی هه له کردنه .

سبحانك اللهم وبحمدك أشهدُ ألاَّ إلهَ إلاَّ أنتَ أستغفركَ و أتوبُ إليك.

باوکی موحه ممه د / إحسان برهان الدين

كه لار ٢٠١٠/٨/١٩

ihsanburhan@yahoo.co.uk

^٢ بروانه: الوافي في شرح الشاطبية / عبد الفتاح القاضي / ٢٧-٢٨.

کورتیه‌ک دهرباره‌ی ژیاننامه‌ی (ابن الجزري)

ئه‌بولخه‌یر شه‌مسه‌ددین موحه‌مه‌دی کورپی موحه‌مه‌دی کورپی موحه‌مه‌دی کورپی عه‌لی کورپی یوسف، عومه‌ری، دیمه‌شقی، شیرازی، ناسراو به (ابن الجزري)٤.

له شه‌وی شه‌مه، له پاش نویژی ته‌راویح له بیست و پینجی پمه‌زانی سالی (٧٥١)ی کۆچی له گه‌ره‌کی (بین السورین) له دیمه‌شق له دایک بووه.

باوکی بازرگان بوو، چل سال بوو مندالی نه‌ده‌بوو، کاتیک رۆیشت بۆ حه‌ج له‌لای ئاوی زه‌مه‌مدا پاراپه‌وه له خوی گه‌وره که کورپکی زانای پیببه‌خشی٥.

ئه‌م باوکه بازرگانه‌ی پیاویکی خواناس و زانست په‌روه‌ر بوو، قورئانی مه‌زن‌پاده‌گرت و، له لای مامۆستایانی ناودار وه‌ری ده‌گرت، خودی (ابن الجزري) له باسکردنی ژیاننامه‌ی (الحسن السروجي) مامۆستایا فه‌رموویه‌تی٦:

(مامۆستای من و مامۆستای باوکه‌م په‌حمه‌تی خوی لیبیت، باوکه‌می فی‌ری قورئان خویندن کرد).

(ابن الجزري) جگه له زانستی قورئان و له‌به‌رکردنی گوئی له فه‌رمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ده‌گرت له گه‌وره زانایانه‌وه، وه‌کو هاوه‌لانی (الفخر ابن البخاري) و که‌سانی تر له دیمه‌شق، ئیجازه‌شی له گه‌وره زانایانی وه‌رگرت، وه‌کو خالی به‌سال‌چووی باپیری (محمد بن إسماعيل الخبان)، پاشان ده‌ستی کرد به کۆکردنه‌وه‌ی شیوه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان (القراءات)، له‌سه‌ر ده‌ستی زانایانی شام وه‌کو: (عبدالوهاب بن السلا) و (أحمد الطحان) و (أحمد رجب) له‌نیوان سالی ٧٦٦-٧٦٧ ک، حه‌وت خویندنه‌وه‌که‌شی له

٤ (جزيرة ابن عمر): ناوچه‌یه‌که له‌سه‌ر سنوری سووریا - تورکیا، له‌ئه‌و سه‌ری باکوری موسل، ئه‌م دورگه‌یه‌ی رۆباری دیجله له یه‌ک لاهه ده‌وره‌ی داوه به‌شیوه‌ی مانگ، به‌لام دواتر که‌ندریک له‌لایه‌کانی تره‌وه دروست کراو، ئاستیکی له‌سه‌ر دروست کراو، هه‌ربۆیه ئاو چوارده‌وری ناوچه‌که‌ی دا، که‌سانیکی زۆریش به‌و ناوچه‌یه‌ی ناسراون وه‌کو له کتیبی (معجم لأدباء ١/١٦٠ ه) و (کفاية الالمعي / ٨٥) باسکراون.

٥ بروانه: غاية النهاية ١/٢٤٩.

(ابراهیم الحموی) وەرگرت و، دواتر له‌سه‌ر ده‌ستی (ابن اللبان) هه‌موو خویندنه‌وه‌کانی ته‌واو کرد.

پاشان ئاره‌زووی گه‌شتی په‌یدا کرد له‌پیناو به‌ده‌ست هینانی ئیسناد به‌رزى و، زۆرتت کارامه‌بوون، هه‌ربۆیه پووی کرده ولاتی پیروزی حیجاز له‌سالی ۷۶۸ ک، له‌ویش په‌یوه‌ندی کرد به وتارخوین و پیشنوژی مه‌دینه (محمد بن عبدالله الخطیب) و قیراتی لیوه‌رگرت، له‌سه‌ر کتیبی (الکافی) و (التیسیر) پاشان گه‌راپه‌وه بو دیمه‌شق و دریزه‌ی دا به خویندنه‌کانیدا له‌لای (ابن السلار) و، چه‌ند زانایه‌کی تر.

له‌پاش ئه‌وه ئاره‌زووی گه‌شت کردنی کرد به‌ره‌و ئه‌نده‌لوس به‌مه‌به‌ستی خویندنی زانست له‌لای (محمد بن یوسف الاندلسی) به‌لام باوکی ریگه‌ی نه‌دا، هه‌روه‌ها حه‌زی کرد بچیته (کرك) به‌لام حه‌زه‌که‌ی به‌دی نه‌هات، پاشان بریاری دا بچیت بو قاهیره له‌سالی ۷۶۹ ک، له‌وی زانستی قورئان خویندنی له‌گه‌وره زانایانی وەرگرت، وه‌کو: (محمد بن الصایغ) و (عبدالرحمن البغدادی) و (ابی بکر بن الجندي) له‌پاش وەرگرتنی ئیجازه گه‌راپه‌وه بو دیمه‌شق، به‌لام پاش مانه‌وه‌یه‌کی که‌م گه‌راپه‌وه بو قاهیره له‌سالی ۷۷۱ ک، بوئه‌وه‌ی جاریکی تر له‌سه‌ر چه‌ند کتیبیکی قورئان شیوه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان وەرگریت، هه‌روه‌ها بو وەرگرتنی زانستی فه‌رموده‌ش له‌سه‌ر ده‌ستی ئه‌وانه‌ی مابوون له‌قوتابیه‌کانی (الدمیاطی) و (البرقوه‌ی) و، زانایانی تر، هه‌روه‌ها زانستی فیه‌هیشی وەرگرت له‌سه‌ر مه‌زه‌بی پیشه‌وا شافیعی له‌بازنه‌ی مامۆستا (عبدالرحیم الاسنوی) و زانای تر.

پاشان قاهیره‌ی به‌جیه‌یشت به‌ره‌و دیمه‌شق و، هه‌موو قیراتته‌کانی کوکرده‌وه له‌سه‌ر ده‌ستی (القاضي احمد الکفری)، پاشان خیرا جاریکی تر گه‌راپه‌وه بو قاهیره، له‌سالی ۷۷۸ ک، ده‌ستی کرد به‌خویندن له‌لای (الضیاء القزوینی) و زانای تر له‌زانستی (الاصول) و (المعانی) و (البیان)، هه‌روه‌ها گه‌شتی کرد به‌ره‌و شاری ئیسکه‌نده‌ریه بوئه‌وه‌ی قیراتت به‌کوکرده‌ی وەرگریت له‌سه‌ر ده‌ستی (عبدالوهاب القروي الاسکندری)، به‌لام له‌وی هه‌ستی کرد سوژی ده‌خروشیت بو شاره‌که‌ی خو، بوئه‌له‌پاش وەرگرتنی مؤله‌ت و بروانامه‌ی زانستی له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستایانی—گه‌راپه‌وه بو دیمه‌شق وه‌کو زانایه‌کی گه‌وره له‌چه‌ندین زانستدا له‌سه‌رووی هه‌مووشیانه‌وه له‌زانستی (القراءات) و (الحديث) و (الفقه).

له‌دیمه‌شق ئه‌ستیره‌ی (ابن الجزری) دره‌وشایه‌وه و، ناوبانگی په‌یدا کرد و، (ابن کثیر) زانا و لیکده‌روه‌ی قورئانیش ئیجازه‌ی "فتوا" دانی پیبه‌خشی له‌سالی ۷۷۴ ک، ئینجا به‌مه‌به‌ستی قورئان وتنه‌وه به‌فیرخووانی زانست و، بو‌ماوه‌ی چه‌ندین سال له‌مزگه‌وتی

(الأموي) دانیشته و لیپرسراویتی قوتابخانه‌ی (العادلية) شی گرتته ئه‌ستو، هه‌روه‌ها بوو به مامۆستای (دار الحديث) له (الأشرفية الكبرى) و، بوو به لیپرسراوی قوتابخانه‌ی گه‌وره له (تربة أم صالح)، له‌پاش له دنیا ده‌رچوونی (ابن السلار) ی مامۆستای له‌سالی ۷۸۲ ک، ئه‌مه‌ش له‌کاتی‌کدا بو که زانایانی گه‌وره وه‌کو: (الشهاب ابن الحجی) و که‌سانی تر له ژياندا بوون، چه‌ندین ئه‌رکی زانستی دیکه‌شی له ئه‌ستو گرت، هه‌روه‌ها قوتابخانه‌یه‌کی‌شی دروست کرد بو فی‌رکردنی قورئان و خو‌ی بوو به مامۆستای، پاشان به‌باشی زانی ده‌ست بکات به بلاو‌کردنه‌وه‌ی زانست و گه‌شت بکات له‌پیناویدا، پاش ئه‌وه‌ی وه‌کو قوتابی گه‌شتی ده‌کرد، ئه‌مجاره وه‌کو زانایه‌ک، بو‌یه له‌سالی ۷۷۸ ک گه‌شتی کرد بو میسر به‌هاو‌رپیه‌تی موحه‌مه‌دی کو‌پی، له‌پاش سالی‌ک له میسر ده‌رچوو به‌لام له‌سالی ۷۹۸ ک جاریکی تر گه‌رايه‌وه میسر و چووه ئیسکه‌نده‌ریه و، ولاتی رۆم، کاتی‌ک گه‌شته شاری برۆسه ریزی زۆری لێنرا له‌لایه‌ن سولتانی عوسمانی "بايه‌زید" هوه و، حه‌وت سال له‌وی مایه‌وه سه‌رقالی زانست و، وتنه‌وه‌ی (قراءات) و، زانسته‌کانی قورئان و فه‌رمووده بوو تییدا.

قوتابیه‌کی زۆری هه‌بوو له‌وی، له‌پاش کوچی دوا‌ی سولتان بايه‌زید، (ابن الجزري) له‌سالی ۸۰۵ ک پووی کرده (بلاد ماوراء النهر) و، له‌وی چوو بو شاری (کش) و دواتر چوو بو (سمرقند) و، ته‌یمورله‌نگ ریزی زۆری لێ گرت، له‌سالی ۸۰۷ ک به‌ره‌و خۆراسان به‌ریکه‌وت و، رۆشته (هراة) و (یزد) و دواتر له ئه‌سفهان مایه‌وه، تا‌کو په‌مه‌زانی سالی ۸۰۸ ک و، ئینجا رۆشته شاری شیراز، سه‌رانی ده‌سه‌لات له شیراز وابه‌سته‌یان کرد که له‌وی بمی‌نیه‌وه و، کردیشیان به دادوهری شیراز و ده‌وروبه‌ری، چوارده‌سال له‌وی مایه‌وه، قوتابخانه‌یه‌کی قورئانی له‌وی دروستکرد و، قوتابی زۆری له‌ده‌ور کو‌بوویه‌وه.

له‌سالی ۸۲۱ ک پووی کرده عیراق، له به‌سه‌ره نیشه‌جی بوو بو قورئان ووتنه‌وه و، فی‌رکردن، هه‌ربۆیه قوتابی زۆری له‌ده‌ور کو‌بوویه‌وه و، له شیرازه‌وه (طاهر بن عزیز الأصبهاني) خو‌ی گه‌یانه‌ لای (ابن الجزري) مامۆستای و خه‌تمه‌یه‌کی ته‌واوی به (القراءات العشرة) له‌لا ته‌واو کرد و، ده‌ستی کر به خه‌تمه‌یه‌کی تر به‌لام ته‌واوی نه‌کرد.

له‌سالی دواتر پووی کرده شاری مه‌دینه و، به‌لای گوندی عونه‌یزه‌دا تیپه‌ری به‌هاو‌رپیه‌تی (معین الدین بن عبدالله قاضي کازرون) ی قوتابی خو‌ی، پاش دوورکه‌وتنه‌وه‌یان له‌و گونده عه‌ره‌به بیابان نشینه‌کان هی‌رشیان بو هی‌نان، به‌لام خو‌ی گه‌وره‌ پرزگاری کردن له ده‌ستیان و، هه‌لاتنه‌وه به‌ده‌ستی به‌تاله‌وه به‌ره‌و عونه‌یزه، چونکه هه‌رچیان پی‌بوو به‌تالانی برا، له‌و

ده‌قهره‌ش (ابن الجزري) هونراوه‌ی (الدرة المضیة فی القراءات الثلاث المتممة للعشرة)^٦ ی نووسی، که له‌کوتاییه‌که‌یدا ئاماژه ده‌کات بۆ پروداوی ده‌ستدریژی کردنه‌سه‌ریاندا و، ده‌فه‌رمویت:

غریبة اوطان بنجد نظمها و عظم اشتغال البال وافر وکيف لا
 صُددت عن البيت الحرام ونوري الـ مقام الشريف المصطفى اشرف الملا
 وطوقني الأعراب بالليل غفلة فما تركوا شيئاً وكدت لأقتلا
 فادركني اللطف الخفي وردني عُنيزة حتى جاءني من تكفلا
 بحملي و ايصالي لطيبة أمنا فيارب بلغني مرادي وسهلاً^٧

له‌عونه‌یزه (قاضي) ناوبراو خه‌تمه‌یه‌کی به‌ خویندنه‌وه‌ی ئه‌بوجه‌عفر له‌لای (ابن الجزري) خویند و له‌مه‌دینه‌ته‌واوی کرد و، له‌وییش پېشنوویژی حه‌ره‌می مه‌دینه‌ش ده‌ستی کرد به‌ خویندن له‌لای^٨.

کاتیک واده‌ی حه‌ج کردن نزیك بوویه‌وه‌ بۆ ئه‌و مه‌به‌سته‌ خۆی سازدا و، پاشان له‌هه‌ردوو حه‌ره‌می مه‌ککه‌ و مه‌دینه‌ مایه‌وه‌ بۆ وانه‌ وتنه‌وه‌ و، دانانی کتیب، دواتر ده‌رچوو به‌ره‌و عیراق و، له‌سالی ٧٢٦ ک جاریکی تر گه‌راپه‌وه‌ بۆ حه‌ج، پاش ته‌واو بوونی حه‌ج پویشته‌ به‌ره‌و قاهیره‌ و، له‌وی چاوی به‌ ئه‌حمه‌دی کورپی که‌وت و، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل سولتان ئه‌شهره‌فدا کۆبوویه‌وه‌ و پیزی زوری لی گرت^٩، ئه‌وکاته‌ش که‌چاوی به‌ ئه‌حمه‌دی کورپی که‌وت بیست سالبوو یه‌کتریان نه‌بینیبوو، بۆیه‌ نامه‌ی بۆنوووسیوو له‌ولاتی پۆمه‌وه‌ ئاماده‌ بیته‌ و، ده‌رپۆژ پیکه‌وه‌ مانه‌وه‌. له‌سالی حه‌جی داهاتوودا پرووی کرده‌ مه‌ککه‌ و، یه‌ک مانگ تییدا مایه‌وه‌ ئینجا ده‌رچوو به‌ره‌و یه‌مه‌ن له‌ریگه‌ی ده‌ریاوه‌، به‌مه‌به‌ستی فیترکردن و قورئان وتنه‌وه‌ و بازرگانی کردن، له‌وی خه‌لکه‌که‌ پېشبرکێیان ده‌کرد له‌سه‌ر نزیك بوونه‌وه‌ و خویندن له‌لای، چونکه‌ ئه‌وان پېشتر کتیبی (الحصن الحصین) ی (ابن الجزري) یان خویندبوویه‌وه‌، (ابن الجزري) له‌ناویاندا مایه‌وه‌ تاکو واده‌ی حه‌ج له‌ سالی داهاتوودا و، له‌گه‌ل ئه‌حمه‌دی کورپی

^٦ (الدرة): بریتیه‌ له‌ قیرائه‌تی ئه‌بوجه‌عفر و یه‌عقوب و خه‌له‌فی ده‌یه‌م به‌شیوه‌ی هونراوه‌ دانهر ئوصولی ئه‌م سی قیرائه‌ته‌ی تییدا کۆکردوه‌ته‌وه‌ (أصول و فرش) ((م. دلیر گه‌رمیانی)).

^٧ بېروانه: کۆتایی په‌راویزی (التسهیل لقراءات التنزیل).

^٨ بېروانه: غایة النهاية / ٢/٢٥١ .

^٩ بېروانه: البدر الطالع / ٢/٢٥٨ .

به پړيکه وتن به ره و میسر، چهند مانگيک له وې مانه وه و، لېی دهرچوون له (جمادی الآخرة) ی سالی ۸۲۹ ک به ره و دیمه شق و له وې له یه کتر جیابوونه وه؛ کورپه که ی به ره و ولاتی پوم و خوی به ره و شیراز، هر له ویش مایه وه له سه ر ئه و حاله له فیکرکردن و وتنه وه ی قورئان تا کو له پوژئی هه ینی ۵ / ربیع الأول / ۸۳۳ ک کوچی دواپی کرد، کاتيک خه لکی هه والی مردنیان بیست، له هه موو لایه که وه کو بوونه وه و، به خه لک و کاربه ده ستانه وه پېشبرکيیان ده کرد بو هه لگرتنی تهرمه که ی و، هر له و قوتابخانه ی که دایمه زرانده بوو له شیراز نیژرا.

نوسین و کتیبه کانی (ابن الجزري):

(ابن الجزري) په حمه تی خوی لیبیت نوسینی زوری هه یه له هه موو بابه ته کانی زانست له ئیسلامدا به تاییه تی زانستی (القراءات) ژماره یان ده گاته زیاتر له (۸۰) کتیب، به لام ئیمه لیړه دا ته نها باسی چهند کتیبکی به ناوبانگی ده که ین وه کو: - تحبیر التیسیر فی القراءات العشر.

- تقرب النشر فی القراءات العشر.

- التمهید فی علم التجوید.

- الدرۃ المضیة فی قراءات الأئمة الثلاثة المرضیة.

- طیبة النشر فی القراءات العشر.

- غایة النهایة فی أسماء رجال القراءات.

- المقدمة الجزیة.

- منجد المقرئین و مرشد الطالبین.

- النشر فی القراءات العشر^۱.

پیناسه یه ک بو (المقدمة الجزیة)

پېشه کی (الجزیة) هونراو یه که له دانانی (ابن الجزري) له سه ر به حری (الرجز) بریتیه له سه دوحه وت کوپله (دیږ)، هه موو بابه ته سه ره که یه کانی زانستی ته جویدی له خوگرتووه،

^۱ بو ئه م نوسینه م دهرباره ی ژیاننامه ی (ابن الجزري) له کتیبی (شیخ القراء الإمام ابن الجزري)

پیکستنیشی بۆ بابته‌کان له‌سه‌ر بنه‌مایه‌کی (منطق‌ی) پوون دامه‌زاندوو، سه‌ره‌تا به‌پیشه‌کیه‌کانی ته‌جوید ده‌ستپیده‌کات و، ئینجا باسی مه‌خره‌ج و سیفه‌تی پیته‌کان ده‌کات و، دواتر هه‌ندی حوکمی تایبه‌ت باس

ده‌کات به‌و پیشه‌کیانه‌وه، وه‌کو یاسا‌کانی راوه‌ستان و، شیوازی نووسینی قورئان و، راوه‌ستان له‌سه‌ر کۆتایی وشه‌کان.

وادیاره (ابن الجزري) ناوونیشانی لاوه‌کی له‌نیوان دپیره‌کانی هۆنراوه‌که‌یدا دانه‌ناوه، وه‌کو ده‌رده‌که‌ویت له‌کۆنترین ده‌ستنوسه‌کانی ئەم کتیبه، به‌لام هه‌ندی له‌وانه‌ی له‌به‌ریان گرتووته‌وه یان بلاویان کردووته‌وه کتیبه‌که‌یان به‌پیتی بابته‌کانی دابه‌شکردوو و، ناوونیشانی ناوخۆییان بۆ دیاریکردوو، وه‌کو ئاسانکاری بۆ خوینەر و فی‌رخواز.

پیشه‌کی (الجزرية) په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ کتیبه‌کانی تری (ابن الجزري) یه‌وه که له‌وییش باسی بابته‌کانی زانستی ته‌جویدی کردوو، وه‌کو (التمهید) و (النشر) و، هۆنراوه‌ی (طیبة النشر) که له‌گه‌ل پیشه‌کی (الجزري) دا له ۳۰ کۆپله‌دا هاوبه‌شن، ئەوه‌شم به‌لاوه په‌سه‌نده^{۱۱} که (المقدمة) زووتر نووسراوه له‌پیش کتیبی (الطیبة)، هه‌روه‌ها به‌شیوه‌یه‌کی ناراسته‌وخۆش په‌یوه‌ندی هه‌یه له‌گه‌ل کتیبی (التمهید)، هه‌ربۆیه ئەو کتیبانه به‌لیکدانه‌وه و رافه‌کردنیکی چاک دیته ئەژمار بۆ ئەم هۆنراوه‌ی که له‌به‌ر ده‌ستمانایه، رافه‌کارانی ئەم پیشه‌کیه‌ش به‌م په‌یوه‌ندیه‌یان زانیوه و، سوودیان له‌و کتیبانه زۆر وه‌رگرتوو.

پیشه‌کی (الجزرية) گرنگی زۆری پیدراوه له‌لایه‌ن پسیپۆران و بایه‌خداران به‌ زانستی ته‌جویده‌وه، له‌پرووی له‌به‌رکردن و له‌به‌رگرتنه‌وه و، رافه‌کردن، ئەمه‌ش له‌به‌ر چه‌ند هۆیه‌ک، له‌وانه: کورتی و پوخته‌یی ئەو هۆنراوه‌یه، هه‌روه‌ها ئاسانی وشه‌کانی و گشتگیری بابته‌کانی بۆ هه‌موو باسه‌کانی ته‌جوید، له‌سه‌رووی هه‌موو ئەو هۆکارانه‌شه‌وه، به‌ناوبانگی نووسه‌ره‌که‌ی له‌سه‌رده‌می خۆیدا و، سه‌رده‌مه‌کانی تریش، تاوه‌کو ئەم رۆژگارهی خۆمان، به‌لگه‌ش له‌سه‌ر بایه‌خ پیدانی ئەم پیشه‌کی یه‌ زۆری لیکدانه‌وه‌کانیتی له‌لایه‌ن زانایان و رافه‌کارانه‌وه، که‌ده‌گه‌نه زیاتر له‌ په‌نجا لیکدانه‌وه‌ی درێژ و کورت، وه‌کو:

۱. الحواشي المفهمة في شرح المقدمة، لأبي بكر أحمد (ت ۸۳۵ هـ).

۲. الطرازات المعلمة في شرح المقدمة الجزرية، لعبد الدائم الحديدي الأزهری، قوتابی (ابن الجزرية) چاپ کراوه.

^{۱۱} خاوه‌ن ئەم قسه‌یه (د.غانم قدوری الحمد) ه.

٣. اللالى السنفة فى شرح المقدمة الجزرية، لأحمد بن محمد القسطلانى (ت ٩٢٣ هـ).

٤. الدقائق المحكمة شرح المقدمة، لذكريا الأنصارى (ت ٩٢٦ هـ).

٥. المنح الفكرية فى شرح المقدمة الجزرية، لملا على القارى (ت ١٠١٤ هـ).

ليكدانه وهى زورى تريشى ههيه جغه لهمانه - چاپكارون، ههنديكىش هيشتا
دهستنوسن و چاپ نهكارون^{١٢}.

^{١٢} بپوانه: الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / د.غانم قدوري ١٢ / ١٣.

دهقى هوئراوهكه

پيشهكى

١	يَقُولُ رَاجِي عَفْوَرَبِّ سَامِعِ	(مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزْرِيِّ الشَّافِعِي)
٢	(الْحَمْدُ لِلَّهِ) وَصَلَّى اللَّهُ	عَلَى نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ
٣	(مُحَمَّدٍ) وَاللَّهُ وَصَحْبِهِ	وَمُقَرَّرِ الْقُرْآنِ مَعَ مُحِبِّهِ
٤	(وَبَعْدُ) إِنَّ هَذِهِ مُقَدَّمَةٌ	فِيمَا عَلَى قَارِئِهِ أَنْ يَعْلَمَهُ
٥	إِذْ وَاجِبٌ عَلَيْهِمْ مُحْتَمٌ	قَبْلَ الشُّرُوعِ أَوْلَا أَنْ يَعْلَمُوا
٦	مَخَارِجَ الْحُرُوفِ وَالصِّفَاتِ	لِيَلْفِظُوا بِإَفْصَحِ اللُّغَاتِ
٧	مُحَرَّرِي التَّجْوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ	وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ
٨	مِنْ كُلِّ مَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ بِهَا	وَتَاءِ أَشْيَ لَمْ تَكُنْ تُكْتَبُ بِهَا

بابه تی مه خرده جی پیته کان

٩	مَخَارِجَ الْحُرُوفِ سَبْعَةَ عَشَرَ	عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مِنْ اخْتِبَرُ
١٠	فَالْفُ الْجَوْفِ وَأُخْتَاهَا وَهِيَ	حُرُوفٌ مَدَّ لِلْهَوَاءِ نَتَهَي
١١	ثُمَّ لِأَقْصَى الْحَلْقِ هَمْزٌ هَاءٌ	ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنٌ حَاءٌ
١٢	أَذْنَاهُ غَيْنٌ خَاوُهَا وَالْقَافُ	أَقْصَى اللِّسَانِ فَوْقَ ثَمَّ الْكَافُ
١٣	أَسْفَلُ وَالْوَسْطُ فَجِيمُ الشِّينِ يَا	وَالضَّادُ مِنْ حَاقَتِهِ إِذْ وَلِيَا
١٤	لِأَضْرَاسٍ مِنْ أَيْسَرَ أَوْ يَمْنَاهَا	وَاللَّامُ أَذْنَاهَا لِمُنْتَهَاهَا
١٥	وَالنُّونُ مِنْ طَرْفِهِ تَحْتَ اجْعَلُوا	وَالرَّاءُ يَدَانِيهِ لِظَهْرِ أَذْخَلُوا
١٦	وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا مِنْهُ وَمِنْ	عُلْيَا الثَّنَائِيَا وَالصَّفِيرُ مُسْتَكِنُ
١٧	مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ الثَّنَائِيَا السُّفْلَى	وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا لِلْعُلْيَا
١٨	مِنْ طَرْفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَةِ	فَالْفَا مَعَ اطْرَافِ الثَّنَائِيَا الْمُشْرِفَةِ
١٩	السُّفْلَى وَالرَّاءُ وَالزَّيْتُونَ	وَالنُّونُ وَالطَّاءُ وَالذَّالُ

بابه تی سیفه ته کان

۲۰	صِفَانَهَا جَهْرٌ وَرِخْوٌ مُسْتَفِيلٌ	مُنْفَتِحٌ مُضْمَتَةٌ وَالضَّدَّ قُلٌّ
۲۱	مَهْمُوسُهَا (فَحْتُهُ شَخْصٌ سَكَتٌ)	شَدِيدُهَا لَفْظٌ (أَجْدُ قَطٍ بَكَتٌ)
۲۲	وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ (لِزْنِ عَمْرٍ)	وَسَبْعُ غُلُوٍ (خُصَّ ضَغْطٌ قِطْظٌ) حَصْرٌ
۲۳	وَصَادٌ ضَادٌ طَاءٌ ظَاءٌ مُطْبَقَةٌ	وَ (فَرَّ مِنْ لُبِّ) الْحُرُوفِ الْمَذْقَةُ
۲۴	صَفِيرُهَا صَادٌ وَزَايٌ سِينٌ	قَلْقَلَةٌ (قُطْبٌ جَدٌّ) وَاللَّيْنُ
۲۵	وَآوٌ وَيَاءٌ سَكَنًا وَأَنْفَتَحَا	قَبْلَهُمَا وَالْأَنْحِرَافُ صُحْحَا
۲۶	فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ وَبِتَكْرِيرِ جُعِلُ	وَاللَّفْشِي الشَّيْنُ ضَادًا اسْتَطْلُ

بابه تی ته جوید

۲۷	وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَتَّمُ لَزْمٌ	مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثَمٌ
۲۸	لَأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أَنْزَلَ	وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا
۲۹	وَهُوَ أَيْضًا حَلِيمةُ التَّلَاوَةِ	وَرِزِينَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ
۳۰	وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا	مِنْ صِفَةِ لَهَا وَمُسْتَحَقَّهَا
۳۱	وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ	وَاللَّفْظُ فِي نَظِيرِهِ كَمَثَلِهِ
۳۲	مُكَمَّلًا مِنْ غَيْرِ مَا تَكَلَّفِ	بِاللُّطْفِ فِي التَّنْقِيقِ بِلَا تَعَسُفِ
۳۳	وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ	إِلَّا رِيَاضَةُ أَمْرٍ بِفِكَهِ

بابه تی گه وره کردن و بچووک کردنه وه

۳۴	فَرَقَيْنِ مُسْتَفِيلاً مِنْ أَحْرَفِ	وَ حَادِرْنَ تَفْخِيمِ لَفْظِ الْأَلْفِ
۳۵	كَهَمَزِ الْحَمْدِ أَعُوذُ إِهْدِنَا	اللَّهُ ثُمَّ لَمْ لِلَّهِ لَنَا
۳۶	وَلَيْتَلَطَّفَ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضُّ	وَالْمِيمِ مِنْ مَخْمَصَةٍ وَمِنْ مَرَضِ
۳۷	وَبَاءِ بَرَقِ بَاطِلِ بِهِمْ بَدِي	وَ أَحْرَصُ عَلَى الشَّدَةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي
۳۸	فِيهَا وَفِي الْجِيمِ كَحُبِّ الصَّبْرِ	وَرَبْوَةِ الْجُمُشْتِ وَحَيْحِ الْفَجْرِ

وَبَيِّنَنَّ مُقْلَقًا إِنْ سَكَنَّا	وَأَنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَبِينَا	٣٩
وَحَاءٌ حَصْحَصَ أَحَطْتُ الْحَقُّ	وَسَيِّنَ مُسْتَقِيمٍ يَسْطُو يَسْقُو	٤٠

بابه تی رانه کان

وَرَقِقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ	كَذَلِكَ بَعْدَ الْكَسْرِ حَيْثُ سَكَنْتَ	٤١
إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفِ اسْتِعْلَاءٍ	أَوْ كَانَتْ الْكَسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا	٤٢
وَالْخُلْفُ فِي فِرْقٍ لِكَسْرِ يُوجَدُ	وَأَخْفِ تَكَرُّبًا إِذَا تَشَدَّدَ	٤٣

بابه تی لامه کان

وَفَخَمِ اللَّامَ مِنْ اسْمِ اللَّهِ	عَنْ فَتْحٍ أَوْ ضَمٍّ كَعَبْدُ اللَّهِ	٤٤
وَحَرْفِ اسْتِعْلَاءٍ فَخَمَ وَأَخْصَصَا	لِاطِّبَاقِ أَقْوَى نَحْوَ قَالَ وَالْعَصَا	٤٥
وَبَيْنَ الْإِطْبَاقِ مَنْ أَحَطَتْ مَعُ	بَسَطَتْ وَالْخُلْفُ بِتَخَلُّكُمُ وَقَعُ	٤٦
وَأَحْرَصَ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا	أَنْعَمْتَ وَالْمَغْضُوبِ مَعُ ضَلَلْنَا	٤٧
وَوَخَّصَ ابْتِمَاحَ مَحْدُورًا عَسَى	خَوْفِ اشْتِبَاهِهِ بِمَحْظُورًا عَصَى	٤٨
وَرَاعَ شِدَّةَ بِكَافٍ وَبِتَا	كَشْرِكِكُمْ وَتَوَقَّى فِتْنَا	٤٩
وَأَوْلَى مِثْلٍ وَجِنْسٍ إِنْ سَكَنَ	أَدْعَمَ كَقَلِّ رَبِّ وَبِلِّ لَا وَأَبْنُ	٥٠
فِي يَوْمٍ مَعُ قَالُوا وَهُمْ وَقَلَّ نَعَمُ	سَبَّخَهُ لَا تُزِغْ قُلُوبَ فَلْتَقَمُ	٥١

بابه تی (ض) و (ظ)

وَالضَّادَ بِسِمْطَالِيَّةٍ وَمَخْرَجٍ	مَيِّزُ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَجِي	٥٢
فِي الظَّلْعِ ظَلَّ الظُّهْرِ عَظْمُ الحِفْظِ	أَقِظْ وَأَنْظِرْ عَظْمُ الظُّهْرِ اللَّفْظِ	٥٣
ظَاهِرٌ لظَى شَوَاطِئُ كَظْمٍ ظَلَمًا	أَغْلُظُ ظَلَامٌ ظَفَرٌ أَنْظِرْ ظَمًا	٥٤
أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَا وَعَظُ سَوَى	عِضِينَ ظَلَّ النَّحْلُ زُخْرُفِ سَوَى	٥٥
وَوَظَلَّتْ ظَلَمَتْ وَبِرُومٍ ظَلَمُوا	كَالْحِجْرِ ظَلَمَتْ شَعْرًا نَظَلُّ	٥٦
يَظَلِّلَنَّ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْتَظَرِ	وَكُنْتَ فِظًا وَجَمِيعَ النَّظَرِ	٥٧

۵۸	إِلَّا بُوَيْلٌ هَلْ وَأُولَى نَاصِرَةٌ	وَالْغَيْظُ لَا الرَّعْدِ وَهُوْدٍ قَاصِرَةٌ
----	---	--

۵۹	وَالْحِظُّ لَا الْحِضُّ عَلَى الطَّعَامِ	وَفِي ضَنْبَيْنِ الْخِلَافُ سَامِي
----	--	------------------------------------

بابه‌تی وریا کردنه‌وه

۶۰	وَلِنْ تَلَاقِيَا الْبَيْسَانَ لِأَرْمِ	أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعْضُ الظَّالِمُ
----	---	-------------------------------------

۶۱	وَاضْطَرُّ مَعَ وَعَظْتَ مَعَ أَفْضَمُ	وَصَفَّهَا جِبَاهُهُمْ عَلَيْهِمْ
----	--	-----------------------------------

بابه‌تی (م) و (ن) ی شه‌ده‌دار و زهنه‌دار

۶۲	وَأَظْهَرَ الْغَنَةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ	مِيمٍ إِذَا مَا شُدَّ دَا وَأَخْفَيْنِ
----	--	--

۶۳	الْمِيمِ إِنْ تَسَكَّنُ بَغْنَةَ لَدَى	بَاءٍ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا
----	--	---

۶۴	وَأَظْهَرْتُهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَخْرَفِ	وَاحْذَرُ لَدَى وَآوِ وَقَا أَنْ تَخْتَفِي
----	---	--

بابه‌تی بنه‌ماکانی ته‌نوین و نونی زهنه‌دار

۶۵	وَحُكْمُ تَنْوِينِ وَنُونٍ يُلْفِي	إِظْهَارِ ادْغَمِ وَقَلْبِ اخْتِفَا
----	------------------------------------	-------------------------------------

۶۶	فَعِنْدَ حَرْفِ الْحَلْقِ أَظْهَرَ وَادْغَمِ	فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ لَا بَغْنَةَ لَزِمِ
----	--	---

۶۷	وَأَدْغَمَنُ بَغْنَةَ فِي يَوْمِ مَنْ	إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَدُنِيَا عَنْوَنُوا
----	---------------------------------------	--

۶۸	وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَاءِ بَغْنَةَ كَذَا	لَاخْفَا لَدَى بَاقِي الْحُرُوفِ أُخِذَا
----	--	--

بابه‌تی (مد) و (قصر)

۶۹	وَالْمَدُّ لِأَرْمِ وَوَأَجِبُ أَتَى	وَجَائِزٌ وَهُوَ وَقَصْرٌ ثَبَتَا
----	--------------------------------------	-----------------------------------

۷۰	فَلَأَرْمِ إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفِ مَدِّ	سَاكِنٌ حَالَيْنِ وَبِالطَّوْلِ يُمَدُّ
----	---	---

۷۱	وَوَأَجِبُ إِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ	مُتَّصِلًا إِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ
----	---------------------------------------	------------------------------------

۷۲	وَجَائِزٌ إِذَا أَتَى مُنْفَصِلًا	أَوْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقَفًا مُسْجَلًا
----	-----------------------------------	--

بابه‌تی زانینی راوه‌ستان

۷۳	وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ	لَأَبَدٌ مِنْ مَعْرِفَةِ الْوُقُوفِ
----	----------------------------------	-------------------------------------

۷۴	وَالْأَبْتِدَاءِ وَهِيَ تُنْصَمُ إِذْنُ	ثَلَاثَةٌ تَامٌ وَكَافٍ وَحَسَنُ
----	---	----------------------------------

۷۵	وَهِيَ لَمَّا تَمَّ فَإِنْ لَمْ يُوجَدِ	تَعَلَّقُ أَوْ كَانَ مَعْنَى فَابْتَدَى
----	---	---

۷۶	فَالْتَأَمَّ فَالْكَافِي وَلفظًا فامنعن	إِلَّا رُؤُوسَ الْآيِ جَسُورٍ فَالْحَسَنُ
۷۷	وَغَيْرُ مَا تَمَّ قَمِيحٌ وَكَهُ	الْوَقْفُ مُضْطَرًا وَيُبْدَأُ قَبْلَهُ
۷۸	وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجِبُّ	وَلَا حَرَامٌ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبٌ

بابه تی پچراو و بیگه یه نرا و (ت)

۷۹	وَاعْرِفْ لِمَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ وَتَا	فِي مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِيمَا قَدَّ أَتَى
۸۰	فَاقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا	مَعَ مَلْجَأٍ وَلَا إِلَهَ إِلَّا
۸۱	وَتَعْبُدُوا يَاسِينَ ثَانِي هُودَ لَا	يُشْرِكُنْ تُشْرِكُ يَدْخُلْنَ تَعْلُوا عَلَى
۸۲	أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولُ إِنَّ مَا	بِالرَّغَدِ وَالْمَفْتُوحِ صِلْ وَعَنْ مَا
۸۳	نَهَوْا اقْطَعُوا مِنْ مَا بَرُومِ وَالتِّسَا	خُلْفُ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مِنْ أَسَسَا
۸۴	فُصِّلَتْ التِّسَا وَذَبِحَ حَيْثُ مَا	وَأَنْ لَمْ الْمَفْتُوحِ كَسَرُ إِنَّ مَا
۸۵	لِأَنْعَامٍ وَالْمَفْتُوحِ يَدْعُونَ مَعَا	وَخُلْفُ الْأَنْفَالِ وَنَحْلٌ وَقَعَا
۸۶	وَكُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتَلَفَ	رُدُّوا كَذَا قُلْ بِسْمَا وَالْوَصْلُ صِفْ
۸۷	خَلَقْتُمُونِي وَاشْتَرَوْا فِي مَا اقْطَعَا	أَوْحِي أَفْضَمُ اشْتَهَتْ يَبْلُوا مَعَا
۸۸	ثَانِي فَعَلْنَ وَقَعَتْ رُومٌ كَلَا	تَنْزِيلُ شُعْرَاءٍ وَغَيْرِ ذِي صِلَا
۸۹	فَأَيْتَمَا كَانَتْ نَحْلٌ صِلْ وَمُخْتَلَفَ	فِي الشُّعْرَا الْأَحْزَابِ وَالتِّسَا وَصِفْ
۹۰	وَصِلْ فَإِلْمُ هُودَ النَّنْ نَجَعَلَا	نَجْمَعُ كَيْلَا تَحْرَبُوا تَأَسُّوا عَلَى
۹۱	حَجَّ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَقَطَعْتُهُمْ	عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ
۹۲	وَمَالِ هَذَا وَالَّذِينَ هُوَ لَا	تَ حِينَ فِي الْإِمَامِ صِلْ وَوَهَلَا
۹۳	وَوَزْنُوهُمْ وَكَالُوهُمْ صِلْ	كَذَا مِنْ أَلِ وَهِيَ لَا تَفْصِلْ

بابه تی تائه كان

۹۴	وَرَحِمَتْ الزُّخْرُفُ بِالتَّا زَبْرَهُ	لَا عَرَفَ رُومٍ هُودٍ كَافِ الْبَقْرَهُ
۹۵	نِعْمَتُهَا ثَلَاثُ نَحْلٍ إِبْرَهُمْ	مَعَا أَخْيَرَاتُ عَقُودُ الشَّانِ هُمْ

٩٦	لُقْمَانُ ثُمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ	عِمْرَانُ لَعْنَتْ بِهَا وَالتُّورِ
٩٧	وَأَمْرَأْتُ يُوسُفَ عِمْرَانَ الْقَصَصُ	تَحْرِيمَ مَعْصِيَتِ بَقْدُ سَمِعَ يُخَصُّ
٩٨	شَجَرَتِ الدُّخَانِ سُنَّتْ فَاطِرِ	كُلًّا وَالْأَنْفَالَ وَحَرْفَ غَافِرِ
٩٩	قُرَّتْ عَيْنٌ جَنَّتْ فِي وَقَعَتْ	فَطَرْتُ بَقِيَّتْ وَأَبْنَتْ وَكَلِمَتْ
١٠٠	أَوْسَطَ الْأَعْرَافِ وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ	جَمْعًا وَفَرْدًا فِيهِ بِالتَّاءِ عُرْفُ

بابه تى هه مزه ي بيگه ياندى

١٠١	وَأَبْدَأُ بِهَمْزِ الْوَصْلِ مِنْ فِعْلِ بَضْمٍ	إِنْ كَانَ ثَالِثٌ مِنَ الْفِعْلِ يُضْمُ
١٠٢	وَأَكْسِرُهُ حَالَ الْكُسْرِ وَالْفَتْحِ وَفِي	لِاسْمَاءٍ غَيْرِ اللَّامِ كَسْرُهَا وَفِي
١٠٣	أَبْنٍ مَعَ ابْنَةِ امْرِئٍ وَأُنثَيْنِ	وَأَمْرَأَةٍ وَاسْمٍ مَعَ اثْنَيْنِ
١٠٤	وَحَازِرِ الْوَقْفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ	إِلَّا إِذَا رُمَتْ فَبَعْضُ حَرَكَتِهِ
١٠٥	إِلَّا بِنَفْسٍ أَوْ بِنَصْبٍ وَأَشْمُ	إِشَارَةٌ بِالضَّمِّ فِي رَفْعٍ وَضَمِّ

كو تايى

١٠٦	وَقَدْ تَقَضَى نَظْمِي الْمَقْدَمَةَ	مِنِّي لِقَارِي الْقُرْآنِ تَقْدِمَةَ
١٠٧	أَبْيَانُهَا قَافٌ وَزَايٌ فِي الْعَدَدِ	مَنْ يُحْسِنُ التَّجْوِيدَ يَظْفَرُ بِالرَّشْدِ
١٠٨	(وَالْحَمْدُ لِلَّهِ لَهَا خِتَامُ	ثُمَّ الصَّلَاةُ بَعْدُ وَالسَّلَامُ
١٠٩	عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى وَآلِهِ	وَصَحْبِهِ وَتَابِعِي مِنْوَالِهِ

یه کیک له و شتانه ی دانه رانی کتیب له زانسته ئیسلامیه کاندای پوهی هوگر بوون، دستپیکردنی کتیبه کانیان بوو به هیئانی ناوی خوی گوره و، سوپاس کردنی و سه لاواتدان له سر پیغه مبر (ﷺ).

(الخطیب البغدادي) که له سالی ۴۶۳ ک له دنیا درچوه، ده فهرمویت:

(پیوسته دست پیکردن له هه موو کتیبکی زانستدای به "بسم الله الرحمن الرحيم" بیټ) ۱۲.

له راستیشدا شیوازیکی نه گور نیه بو وتاری دستپیکردنی دانانی کتیب.

پیشه و (النوي) که له سالی ۶۷۶ ک له دنیا درچوه ده فهرمویت: سه لاواتدان له سر پیغه مبر (ﷺ) له پاش وتنی (الحمد لله) نه وه پیشه ی زانایانه رهحه تی خویان لیبت... زانایانیش به (مکروه) یان زانیوه که سیک ته نها وشه ی (الصلاة) به بی (السلام) به کار بهینی له سه لاواتدا. ۱۴.

(ابن حجر العسقلاني) که له سالی ۸۵۲ ک له دنیا درچوه، ده فهرمویت: (وتاری دستپیکردنی نووسینی کتیب کورت هه لته هاتوه له سر شیوازیکی نه توانریت لی لادریټ، به لکو ته نها مه به ست له وه یه شیوازی دستپیکردنه که ئامانج بیټکیټ) ۱۵.

وته ی دانه ریش له سه ره تای نه هونرایه وه: (بسم الله الرحمن الرحيم) واته: دست پیده که م و، هونراوه که م ریک ده خه م و، کتیب داده نیم به په نابردن به ناوی خوی گوره ۱۶.

۱. يَقُولُ رَاجِي عَفْوَرَبِّ سَامِعٍ (مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزْرِيِّ الشَّافِعِي)

لېكدانه وهی وشه کان:

(يَقُولُ) واته: ده لیټ، دانه ر وشه ی (يَقُولُ) ی به شیوازی رانه بردوو (مضارع) به کار هیئاوه، رابردوو و رانه بردووش وه کو یه کن لیټ ده دا بیجیاوازی.

۱۳ بروانه: الجامع لأخلاق الراوي ۱/۱۹۳، به وه رگرتن له الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / د. غانم قدوري الحمد / ۲۵.

۱۴ بروانه: صحيح مسلم بشرح النووي ۱/۴۳-۴۴، به وه رگرتن له الشرح الوجيز / ۲۵.

۱۵ بروانه: فتح الباري ۱/۸، به وه رگرتن له الشرح الوجيز / ۲۵.

۱۶ بروانه: القسطلاني: اللالی السنیه / ۱۴، به وه رگرتن له الشرح الوجيز / ۲۵.

(رَاجِي) واته: تکاکار، تکاکردن بۆ شتیک که شیایوی جیبه‌جیکردن بیت.

(عَفُو) واته: لیبوردن و لینه‌گرتن.

(رَبِّ) وشه‌یه‌کی هاوبه‌شه-وه‌کو خالد الأزهری ده‌لئیت:—به سهرگه‌وره و خاوه‌ن و چاکساز و په‌روه‌رشیار ده‌وتریت، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌م وشه‌یه به ره‌هایی بیت نه‌وا خوی گه‌وره ده‌گریته‌وه و به که‌سی تر ناوتریت (رَبِّ)، مه‌گه‌ر به‌تایبته کردن وه‌کو: (رب الدار) واته: خاوه‌ن مال و وشه‌ی له‌و شیوه.

(سَامِعٌ) ^{۱۷} واته: بیسه‌ر، به‌لام (سمیع) گونجاوتر بوو، چونکه زیاتر به‌کاره‌اتوه له ده‌قه شه‌ریه‌کاندا ^{۱۸}.

(مُحَمَّدٌ) ناوی دانهری پیشه‌کیه‌که‌یه ره‌حمته‌ی خوی لیبیت.

(الجزري) مه‌به‌ست له دورگی ئیبنو عومه‌ره له ولاتی پۆژه‌لآت.

واتای گشتی:

موحه‌مه‌دی کوری جه‌زه‌ری شافیعی، که تکاکاره به‌ر لیبوردنی په‌روه‌ردگاری بیسه‌ری بکه‌ویت ده‌لئیت:

۲. (الْحَمْدُ لِلَّهِ) وَصَلَّى اللَّهُ عَلَي نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ

(الْحَمْدُ) واته: ستایش کردن به زمان به‌مه‌به‌ستی مه‌زن پراگرتن، ئیتر ئایا له به‌رانبه‌ر نیعمه‌تیک بیت یان نا، به‌لام وشه‌ی (الشکر) سوپاس و مه‌زن پراگرتنه بۆ په‌روه‌ردگار به‌رانبه‌ر

^{۱۷} ناو و سیفه‌ته‌کانی خوی گه‌وره ته‌وقیفیه و هه‌موو ناوه‌کانی به‌ صیغه‌ی موباله‌غه هاتوه، جا سه‌میع له‌سه‌ر وه‌زنی (فعیل)ه و موباله‌غه‌یه، به‌لام سامیع ته‌نها (إسم فاعل)ه و هیچ موباله‌غه‌یه‌کی تیدا نیه به‌لام بۆ پاراستنی وه‌زنی هۆنراوه‌که به‌کاری هیناوه ((م.دلیر گه‌رمیانی))

^{۱۸} بپروانه: المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ص ۲۰.

به نيعمه تېك كه به خشيوه‌تي، ده‌سپيكردي دانریش به‌م وشه‌يه مانای شوین كه‌وتنئتی بۆ قورئانی پيروؤو فه‌رموده‌ی پيغه‌مبه‌ر (ﷺ).

(وَصَلَّى اللّٰهُ) وشه‌ی (الصلاة) له‌لايه‌ن خواي گه‌وره‌وه به‌زه‌ييه و^{۱۹}، له‌لايه‌ن

فريشته‌كانه‌وه داواي ليخوشبوونه و، له‌لايه‌ن ئاده‌ميزاده‌وه نزاو پارانه‌وه‌يه^{۲۰}.

(عَلَى نَبِيِّهِ) وشه‌ی (النبي) ئه‌گه‌ر به‌هه‌مزوه‌وه بئت له (النبا) وه‌هاتووه واته:

هه‌وال، چونكه پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌لاي په‌روه‌ردگاري هه‌وال ده‌هئنئت، ئه‌گه‌ر به‌بئى "هه‌مزه‌ش" بئت له (النبوة) وه‌هاتووه، واته: به‌رزاي، پيغه‌مبه‌ري خواش (ﷺ) خاوه‌ني پله‌وپايه‌ي به‌رزه له‌لاي په‌روه‌ردگاري.

(مُصْطَفَاهُ) واته: هه‌لبژيردراوي خواي گه‌وره، وه‌كو له‌سه‌حيحي پيشه‌وا موسليم

دا هاتووه كه پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمويه‌تي " إِنْ اللّٰهُ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، واصْطَفَى قَرِيشًا مِنْ كِنَانَةَ، واصْطَفَى مِنْ قَرِيشِ بَنِي هَاشِمٍ، واصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ، فَأَنَا خِيَارٌ مِنْ خِيَارِ مَنْ خِيَارٌ."^{۲۱}

واته: "خواي گه‌وره هؤزي كينانه‌ي له‌نه‌وه‌ي ئيسماعيل هه‌لبژاردووه و، هؤزي

قوره‌يشي له‌كينانه هه‌لبژاردووه و، نه‌وه‌ي هاشيمي له‌قوره‌يش هه‌لبژاردووه و، منيشي له‌نه‌وه‌ي هاشيم هه‌لبژاردووه، بؤيه من چاكي نيؤو چاكانى نيؤو چاكانم"

واتاي گشتي:

سوپاس بۆ خوا و سۆز و، به‌زه‌يشي له‌سه‌ر پيغه‌مبه‌ر و هه‌لبژارده‌كه‌ي بئت (ﷺ).

۳. (مُحَمَّدٍ) وَاللّٰهِ وَصَحْبِهِ وَمُتَرَى الْقُرْآنِ مَعِ مُحِبِّهِ

^{۱۹} قال البخاري: قال أبو العالبي: صلاة الله: ثنائته عليه عند الملائكة. مه‌به‌ست له‌م سه‌لاواته ئه‌وه‌يه خواي

گه‌وره به‌نده‌كاني ئاكه‌دار ده‌كاته‌وه سه‌باره‌ت به‌پله‌وپايه‌ي پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌وه‌ي ستايشي ده‌كات و

له‌لاي مه‌لائيكه نزيكه‌كاني باسي ده‌كات. ((م. دلير گه‌رمياني))

^{۲۰} برونه: جامع شروح مقدمة الجزرية / ۲۰.

^{۲۱} اخرجه مسلم، كتاب الفضائل، باب فضل نسب النبي (ﷺ)، برقم (۲۲۷۶) و الترمذي و غيره من

حديث واثلة بن الاسقع (ﷺ).

(مُحَمَّدٌ) (ﷺ)، ناوی پیښه‌مبهره (ﷺ)، له کتیبه‌کانی سپرده‌دا هاتوه که به عه‌بدولموتته‌لیبی باپیری پیښه‌مبهر (ﷺ) و ترا کاتیک له رږڅی حه‌وته‌مدا ناوی کوره‌زاکه‌ی نا موحه‌ممه‌د، وتیان بۆچی ناوت ناوه موحه‌ممه‌د ؟ له‌کاتیکدا له باوباپیران و خزمه‌کانتدا نه‌و ناوه نه‌راوه !، وتی ئومید ده‌که‌م له ئاسمان و زه‌میندا ستایش بکریت، خوی گه‌وره‌ش ئومیده‌که‌ی به‌دی هی‌نا.

(وَأَلِهِ) ۲۲ ئیمامی شافعی فه‌رموویه‌تی: خزمه ئیمانداره‌کانی ده‌گریته‌وه له به‌نی هاشم و به‌نی عه‌بدولموتته‌لیب.

(وَصَحْبِهِ) کۆیه بۆ وشه‌ی (صحابی) واته: هاوه‌لی پیښه‌مبهر (ﷺ)، وشه‌ی (صحابی) هه‌موو که‌سیک ده‌گریته‌وه که به موسولمانی کۆبویتته‌وه له‌گه‌ل پیښه‌مبهر (ﷺ)، نه‌گه‌ر بۆ ساتیکی که‌میش بوویت و مردبیتیش له‌سه‌ر ئیمان.

(وَمُقَرَّرِ الْقُرْآنِ) نه‌و که‌سه‌یه که کرده‌وی پیده‌کات، یان ماموستایه.

(مَعَ مُحِبِّهِ) نه‌و که‌سه‌ی که قورئانی خو‌ش ده‌ویت، قوتابیش ده‌گریته‌وه.

واتای گشتی:

دروودو سلاوی خوی گه‌وره برژیتته‌ سه‌ر خاووخیزان و خزمان و یارو یاوه‌رانی پیښه‌مبهر (ﷺ)، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر نه‌و که‌سه‌ش که کرده‌وه به قورئان ده‌کات، نه‌و که‌سه‌ش که قورئانی خو‌ش ده‌ویت.

٤. (وَبَعْدُ) إِنَّ هَذِهِ مُقَدَّمَةٌ فِيمَا عَلَيَّ قَارِبُهُ أَنْ يَعْلَمَهُ

(وَبَعْدُ) واته: له‌پاش باسکردنی سوپاس و ستایش بۆ خوی گه‌وره و سه‌لاوات ناردن بۆ پیښه‌مبهری نازدار (ﷺ)، نه‌م وشه‌یه عه‌ره‌ب به‌کاریان هی‌ناوه، کاتیک ویستوویانه له باسیکه‌وه بچن بۆ باسیکی تر.

۲۲ آل: نه‌گه‌ر کۆ بکریته‌وه له‌گه‌ل (اتباع) واته: (آله و اتباعه) نه‌وا (آل) واته: خزمه ئیمانداره‌کانی، نه‌گه‌ریش به‌ته‌نها بیت واته شوین که‌وتوانی له‌پیش هه‌موانیشه‌وه خزمه ئیمانداره‌کانی ده‌گریته‌وه. ((م.دلیر گه‌رمیانی))

(إِنَّ هَذِهِ) ئاماژه‌یه بۆ شتیکی هه‌ست پیکراو که ئه‌م هۆنراوه‌یه، که ئیمه لیره‌دا خه‌ریکی لیکدانه‌وه‌یین.

(مُقَدَّمَةٌ) واته: پیشه‌کی، وه‌کو ئه‌و ده‌سته‌ی پیشی سوپا ری ده‌که‌ن پیمان ده‌وتریت (مقدمة الجیش)، هه‌ر له‌م واتایه‌شه‌وه‌ خوی گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ الحجرات ۱.

(فِيمَا عَلَى قَارِنِهِ أَنْ يَعْلَمَهُ) واته: پوون کردنه‌وه‌ی ئه‌و شتانه‌یه که پووستن له‌سه‌ر خوینه‌ری قورئان بیانزانیته.

واتای گشتی:

له‌پاش سوپاس و ستایشی خوی دلۆقان و، سه‌لاوات ناردن بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌م هۆنراوه‌یه‌م پیشه‌کیه‌که سه‌باره‌ت به‌و مه‌سه‌لانه‌ی که پووسته‌ خوینه‌ری قورئان بیانزانیته.

چاوه‌پوانی به‌رگی دووهم بکه‌ن

وينهى ئيجازهى نووسهر له خویندنى قورئاندا

هذا وقد أجزت الأخ (إحسان برهان الدين أمين) ان يروي و يقرأ بما تلقاه مني من طريق الشاطبية و التيسير و اوصيه بتقوى الله في السر و العلن و ان لا يتوانى عن تعليم كتاب الله و ان يكون خادما في حياته لكتاب الله تعالى نفعنا الله جميعا بالقرآن الكريم في الدنيا والآخرة وصلى الله على سيدنا محمد و على آله وصحبه وسلم و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين.

خادم القرآن

واحد القراء / ابو عبد الله دلير بن احمد

الجامع للقراءات العشر من الشاطبية و الدررة و الطيبة